

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

AALST KATTESTRAAT (prov. OOST-VLAANDEREN)

BASISRAPPORT

Monument
Vandekerckhove

Auteurs: Bert HEYVAERT, Sharon VAN HOVE
Redactie: Bert ACKE

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2013/38

Afbeelding op schutblad: Algemeen zicht op werkput 1, vlak 1.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgraving ☐	Prospectie ☒
Vergunningsnummer: 2011/378	
Datum aanvraag: 10/10/2011	
Naam aanvrager: HEYVAERT Bert	
Naam site: Aalst, Kattestraat 40-52	
Naam aanvrager metaaldetectie: HEYVAERT Bert	
Vergunningsnummer metaaldetectie: 2011/378 (2)	
Opdrachtgever:	Penne nv Wijngaardveld 32 9300 Aalst
Uitvoerder:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Bevoegde Vlaamse overheid:	Stani Vandecatsye en Jessica Vandevelde (erfgoedconsulenten, Onroerend Erfgoed)
Bevoegde Intergemeentelijke Archeologische Dienst:	/
Projectleider:	Bert Acke
Leidinggevend archeoloog:	Bert Heyvaert
Archeologisch team:	Maarten Bracke, Sharon Van Hove
Plannen:	Sharon Van Hove
Conservatie:	/
Materiaaltekeningen:	/
Start veldwerk:	10/01/2012
Einde veldwerk:	18/01/2012
Wetenschappelijke begeleiding:	Koen De Grootte (erfgoedonderzoeker, Onroerend Erfgoed)
Projectcode:	AAKS11
Provincie:	Oost-Vlaanderen
Gemeente:	Aalst
Deelgemeente:	Aalst
Plaats:	Kattestraat 40-52
Lambertcoördinaten:	X: 126664, Y: 181142 (noordoost); X: 126644, Y: 181120 (zuidwest)
Kadastrale gegevens:	Aalst, Afdeling 1, Sectie A, Percelen 202B, 203, 204, 206L, 207, 208 en 209B
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Beheer vondsten:	Penne nv Wijngaardveld 32 9300 Aalst
Titel:	Archeologische prospectie Aalst Kattestraat (prov. Oost-Vlaanderen). Basisrapport.
Rapportnummer:	2013/38
Contact:	info@monument.be; T: +32 51 31 60 80

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	2
1. INHOUDSTAFEL	3
2. INLEIDING	5
3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	7
3.1. GEOGRAFISCHE EN TOPOGRAFISCHE SITUERING.....	7
3.2. GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING	9
4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE KADER	11
4.1. AALST	11
4.2. KATTESTRAAT – ARCHEOLOGISCH KADER	13
4.3. KATTESTRAAT - CARTOGRAFISCH ONDERZOEK	14
4.4. VERWACHTING.....	20
5. ONDERZOEKSMETHODE	21
5.1. ALGEMEEN.....	21
5.1.1. <i>Vraagstelling</i>	21
5.1.2. <i>Raadpleging specialisten</i>	21
5.2. BESCHRIJVING	22
5.2.1. <i>Veldwerk</i>	22
5.2.2. <i>Vondstverwerking en rapportage</i>	23
6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN	25
6.1. KELDERONDERZOEK.....	25
6.1.1. <i>Kattestraat nr. 42 (Werkput 7)</i>	25
6.1.2. <i>Kattestraat nr. 44 (Werkput 8)</i>	25
6.1.3. <i>Kattestraat nr. 48</i>	25
6.1.4. <i>Andere kelders</i>	29
6.2. ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK.....	31
6.2.1. <i>Werkput 9</i>	31
6.2.2. <i>Werkput 1</i>	32
6.2.2.1. Algemeen.....	32
6.2.2.2. Stratigrafie en beschrijving van de sporen en structuren	33
6.2.3. <i>Werkput 2</i>	36
6.2.3.1. Algemeen.....	36
6.2.3.2. Stratigrafie en beschrijving van de sporen en structuren	37
6.2.4. <i>Werkput 3</i>	38
6.2.4.1. Algemeen.....	38
6.2.4.2. Stratigrafie en beschrijving van de sporen en structuren	39
6.2.5. <i>Werkput 4</i>	40

6.2.5.1. Algemeen.....	40
6.2.5.2. Stratigrafie en beschrijving van de sporen en structuren	41
6.2.6. <i>Werkput 5</i>	45
7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS	47
8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK	51
9. SYNTHESE	53
10. LITERATUUR	55
11. BIJLAGEN	57

2. INLEIDING

In het kader van de geplande afbraak van een aantal panden en aansluitend de realisatie van een gedeeltelijk onderkelderde nieuwbouw met winkel- en woonfunctie ter hoogte van de Kattestraat 40-52 te Aalst (prov. Oost-Vlaanderen), voerde een team van Monument Vandekerckhove nv van 10 tot 18 januari 2012 een archeologische prospectie uit op het terrein. Voorafgaand werd in oktober 2011, vóór de sloop van de gebouwen, een beperkt muurarcheologisch onderzoek van enkele kelders aan straatzijde uitgevoerd. Opdrachtgever voor het onderzoek en tevens bouwheer voor de nieuwbouw was nv Penne. Het onderzoek gebeurde volgens de bijzondere voorwaarden geformuleerd door Onroerend Erfgoed, dat enerzijds een bouwhistorisch/muurarcheologisch onderzoek van de bestaande kelders oplegde en anderzijds de evaluatie van het terrein na de sloop door middel van een vijftal proefsleuven en/of -putten. Koen De Groote, erfgoedonderzoeker bij Onroerend Erfgoed, stond in voor de wetenschappelijke begeleiding van het onderzoek.

In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek voorgesteld. In enkele inleidende hoofdstukken worden de geografische, historische en archeologische situering van het onderzoeksterrein en de gebruikte methodologie bij het onderzoek toegelicht. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese van de resultaten met aanbevelingen voor eventueel verdere ondezoeksdaden. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten en foto's. Als bijlage zijn de gedigitaliseerde overzichtsplannen opgenomen. Bij het rapport hoort een digitale drager met daarop alle foto's, de plannen, de veldtekeningen, de inventarissen en de digitale versie van deze tekst en de bijlagen.

Langs deze weg wordt eveneens dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek: Frans Penne, architect Wim Verdoodt, de medewerkers van Jan De Nul nv (hoofdaannemer nieuwbouwwerken), Koen De Groote, Jan Moens, Jessica Vandavelde en Stani Vandecatsye (allen Onroerend Erfgoed).

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

3.1. Geografische en topografische situering

Het onderzoeksgebied is gesitueerd in de stad Aalst, gelegen in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen, tussen Gent en Brussel. Naast Aalst bestaat de fusiegemeente uit Gijzegem, Hofstade, Baardegem, Herdersem, Meldert, Moorsel, Erembodegem en Nieuwerkerken. De stad Aalst bevindt zich op de linkeroever van de rivier de Dender, op de overgang tussen de leembodems in het zuiden en de zandleembodems in het noorden. In het leemgebied ten zuiden en zuidwesten van Aalst situeren zich de getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen. Langs de rechteroever, tussen het dal van de Dender en dat van de Zenne, duiken de heuvels van het Pajottenland op. Het oostelijke deel van de stad, dat zich het dichtst bij de rivier bevindt, ligt op +9,30m TAW. In het westelijke stadsdeel loopt de hoogte van het looppniveau op tot +17,37m TAW.¹

Het plangebied bevindt zich in de Kattestraat, in het stadscentrum, en heeft volgende kadastrale gegevens: Aalst afdeling 1, sectie A, percelen 202B, 203, 204, 206L, 207, 208 en 209B. Het terrein was tot net vóór de start van het onderzoek volledig bebouwd met winkels en horecazaken. Langs de achterzijde wordt het perceel begrensd door een groot rechthoekig, industrieel pand. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 728,53m².

¹ <http://ngi.be>

Figuur 2: Situering van Aalst (© <http://ngi.be>).

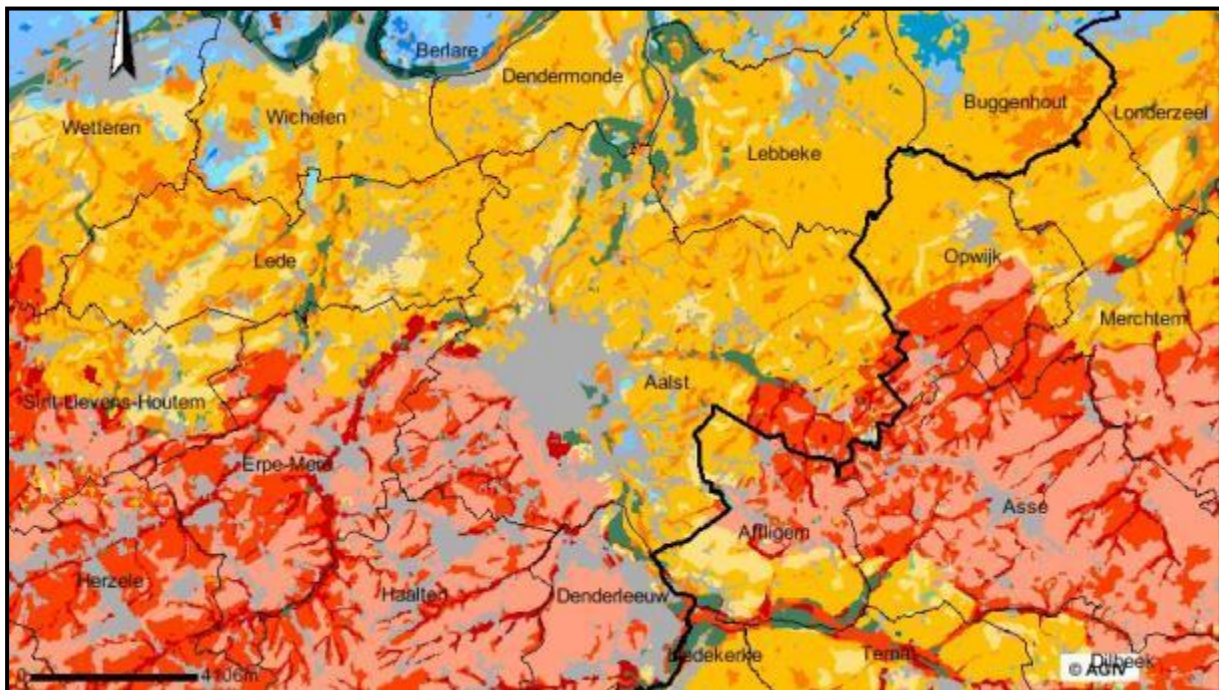

Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied binnen de stadskern van Aalst (© <http://ngi.be>).

3.2. Geologische en bodemkundige situering

Op de bodemkaart staat Aalst, net als de meeste steden, gekarteerd als bebouwd gebied. Op basis van de directe omgeving van de stad kan een inschatting gemaakt worden van de bodems in Aalst. Zoals eerder vermeld is er een overgang merkbaar tussen enerzijds de leembodems in het zuiden en westen van de stad en anderzijds de zandleembodems ten noordwesten, noorden, oosten en zuidoosten van Aalst.

De rode zones ten zuiden en westen van Aalst (zie figuur 4) worden gekenmerkt door een droge leembodem met textuur B horizont (Aba1) en een natte leembodem zonder profielvorming (Ahp, Aep). De gele gebieden in het noordwesten tot zuidoosten duiden op een natte (Lhp) tot matig droge (Lcp) zandleembodem zonder profielvorming en een droge zandleembodem met textuur B horizont (Lba).

Figuur 4: Bodemkaart van Aalst en omstreken (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be>).

4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE KADER

4.1. Aalst

Uit verschillende onderzoeken is reeds gebleken dat de occupatiegeschiedenis van de regio Aalst aanvangt met de prehistorie, onder andere door de aanwezigheid van twee parallelle prehistorische grachten op de Hopmarkt.² De Germaanse invloed blijkt uit het toponiem *Alhusta* (het latere “Aalst”), wat een Germaanse afleiding is van het woord *alkustom*, dat teruggaat op het woord *alkos*, wat heiligdom betekent.³

Tijdens de metaaltijden en de Romeinse periode kent de regio Aalst bewoning op de vruchtbare leemgronden.⁴ De oudste historische bron waarin Aalst voorkomt is een 9de-eeuwse tekst waarin *Villa Alost*a vermeld wordt als eigendom van de abdij van Lobbes.⁵ Hierbij wordt melding gemaakt van het bestaan van een tweeledigheid in de structuur van landbouwuutbating, waarbij de beheerder van de gronden enerzijds een deel van het land voor zichzelf liet cultiveren en anderzijds een deel liet bewerken door boeren, die de oogst mochten behouden in ruil voor goederen en diensten aan de grondbeheerder.⁶ Bij archeologisch onderzoek zijn in de eerder vermelde prehistorische grachten aardewerk uit de Karolingische periode aangetroffen, die wijzen op een landelijke occupatie, waarbij de akkers in de 10de tot 12de eeuw samengevoegd worden tot een kouter, in dit geval de *Aalsterkouter*.⁷ De vondst van Merovingische sporen op de oudste bewoningsplaats in de stad doet vermoeden dat de *Villa Alost*a mogelijk zelfs een vroegere oorsprong kende.⁸

In het midden van de 11de eeuw was *Villa Alost*a niet langer eigendom van de abdij van Lobbes, maar werd het tot het gebied van de Graaf van Vlaanderen gevoegd, die Aalst tot het administratieve centrum van zijn gebied maakte en er een kasteel met walgracht liet oprichten.⁹ Daarop volgde een economische uitbouw van de stad, door zijn uitstekende ligging aan twee handelsroutes, nl. de weg van Brugge naar Keulen en de waterweg die de Dender vormde. In de tweede helft van de 11de eeuw werd een eerste stadsgracht

² De Grootte 2010: 250, 252

³ Gysseling 1978: 6

⁴ De Grootte 2010: 252

⁵ Callebaut 1983: 230-231

⁶ De Grootte 2010: 253

⁷ De Grootte 2010: 254

⁸ De Grootte 2010: 253

⁹ De Grootte 2010: 255

aangelegd.¹⁰ Het verloop van deze oudste gracht werd door verschillende archeologische onderzoeken aangetoond.

Hierop volgde een periode van uitbreiding die 150 jaar duurde. In een eerste fase (1050-1128) werden een *castrum* en een verdedigingssysteem gebouwd, gevolgd door de reorganisatie van de stad rond de Oude Vismarkt (tweede helft 12de eeuw). Er werd een tweede stadsgracht aangelegd in het begin van de 13de eeuw.¹¹ Deze is zichtbaar op kaart van Jacob Van Deventer (1558-1575) en Sanderus (1641-1644).

¹⁰ De Groote 2010: 256

¹¹ De Groote et al 2001: 281

4.2. Kattestraat – archeologisch kader

De meest recente inzichten over de stedelijke ontwikkeling van Aalst werden gebundeld door Koen De Grootte in het artikel *“The Contribution of archaeological sources to the research of the formation of towns. The example of Aalst, a border town in the county of Flanders.”*.¹² De evolutie van de stad werd hierin beschreven vanuit een archeologische invalshoek met ruime aandacht voor het landschappelijk perspectief. De relevante informatie voor het onderzoeksgebied in de Kattestraat wordt hieronder samengevat.

De middeleeuwse stad ontwikkelde zich waar de noordoostelijke uitloper van een leemrug een richel vormt met het alluviale Dendergebied. Deze leemrug wordt begrensd door de moerasvalleien van de Hoezebeek en de Siesegembeek. De percelen in de Kattestraat zijn op deze rug te situeren, afhellend naar de Siesegembeek. Archeologisch onderzoek op de Grote Markt wees uit dat de vruchtbare leemrug reeds in een pre-urbaan stadium in cultuur was. Het onderzoeksgebied kwam begin 13de eeuw binnen de tweede stadsomwalling te liggen, waarna het systematisch werd geperceleerd in een grid van 5m. Dit werd duidelijk waargenomen bij het archeologisch onderzoek in de Heilige Geestkapel (eveneens gelegen aan de Kattestraat, iets meer richting de Grote Markt), waar verschillende middeleeuwse percelen werden geïdentificeerd die min of meer deze breedte aanhielden. Een vergelijking van deze vondsten met het huidige kadaster toonde aan dat de breedte van deze percelen in de loop der jaren nauwelijks was veranderd. De percelen liepen tot zo'n 12 à 14m van de straatkant. De oudste houten gebouwen werden waarschijnlijk gebouwd op houten leggers die geen sporen nalieten in de ondergrond. Na de grote stadsbrand van 1361 werd de overgang gemaakt naar stenen huizen of huizen van hout en steen. De leem van zeer goede kwaliteit die op deze plaats de stadsondergrond vormt, was zeer in trek als bouw materiaal en werd overvloedig ontgonnen.

¹² De Grootte 2010.

4.3. Kattestraat - cartografisch onderzoek

De geschiedenis van de bewoning in de Kattestraat kan voor wat betreft de postmiddeleeuwse periode gereconstrueerd aan de hand van enkele cartografische bronnen .

Op de kaart van Jacob Van Deventer (1558-1575) is reeds duidelijk intensieve bebouwing te zien in de hele Kattestraat (zie figuur 5). De *Civitates Orbis Terrarum*, een atlas van stadsgezichten die tussen 1572 en 1618 werd opgemaakt en uitgegeven door Braun en Hogenberg, biedt een meer gedetailleerd beeld. Langsheen de hele straat is aaneengesloten bebouwing te zien en een groot onbebouwd achterliggend perceel.

In *Flandria Illustrata* bevindt zich eveneens een kaartblad gewijd aan Aalst (zie figuur 6). Deze atlas werd tussen 1641 en 1644 opgesteld door Sanderus, waarbij hij een groot aantal Vlaamse steden en gemeenten beschreef en karteerde. Op deze kaart is slechts één groot huis met achterliggende tuin te zien. Aan deze kant van dit gedeelte van de Kattestraat zijn slechts een drietal residentiële huizen te zien met grote achtertuinen en een doorlopende muur langsheen de straatkant.

Als volgende kartering van Aalst wordt de *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden* door Ferraris aangehaald (zie figuur 7). Deze laat-18de-eeuwse kaart (1771-1777) wordt beschouwd als de eerste systematische en grootschalige kartering, zowel in België als in heel West-Europa.¹³ Hierop wordt een aaneengesloten bewoning getoond langsheen de Kattestraat, waarbij geen afzonderlijke huizen zichtbaar zijn (zie figuur 7). De huizen lijken echter vrij diep te zijn en haaks op de straat te staan.

De laatste kartering van Aalst die hier vermeld wordt is de midden-19de-eeuwse kadasterkaart van Popp en Vandermaelen, die de kaart van Ferraris lijkt te bevestigen (zie figuur 8). De kaart biedt een zeer duidelijk beeld, dat grote gelijkenissen vertoont met de situatie van de huizen net vóór de afbraak. De perceelsnummers zijn trouwens tot op vandaag onveranderd gebleven. In het midden van de huizenrij is een groot volume te zien (206a) met een langwerpige achterbouw. Dit volume komt overeen met huisnummer 46. Langs beide kanten van perceel 206a zijn drie lange, smalle huizen met achtererf te zien. Percelen 202, 203 en 204 komen respectievelijk overeen met huisnummers 52, 50 en 48. Aan de andere kant van 206a komen percelen 207, 208 en 209 overeen met nummers 44, 42 en 40. Achter de gebouwen bevindt zich een groot

¹³ De Maeyer 2008: 66

open perceel (205) en reeds een groot rechthoekig volume dat aan de basis lijkt te liggen van het huidige gebouw dat nog in opstand bewaard is.

Op basis van de cartografische bronnen kan dus vastgesteld worden dat er waarschijnlijk reeds vanaf de postmiddeleeuwen bewoning was in het onderzoeksgebied. De oudste kaarten geven echter een verschillend beeld, waardoor het moeilijk vast te stellen is hoe de bewoning precies evolueerde. Een parallel tussen het grote, residentiële gebouw op de kaarten van Braun & Hoogenbergh (1572-1618) en Sanderus (1641-1644) en het huidige perceel nr. 206 (huisnummer 46) valt evenwel niet uit te sluiten.

Enkele postkaarten uit het begin van de 20ste eeuw tonen het uitzicht van de huizen op dat moment (zie figuur 9 en 10). Het grote huis nr. 46 is duidelijk identificeerbaar als een winkel van rookartikelen. De gevels van de smalle huisjes tonen telkens een deur en raam, mogelijk een vitrine. Ook op een bovenaanzicht zijn de huizen duidelijk te zien, met inbegrip van de langgerekte achterbouw van nr. 46.

Figuur 5: Kaart van Jacob Van Deventer (1558-1575) met aanduiding van het opgravingsgebied (© <http://madeinaalst.be>).

Figuur 6: Kaart uit *Flandria Illustrata* (Sanderus, 1641-1644) met aanduiding van het onderzoeksgebied (© <http://madeinaalst.be>).

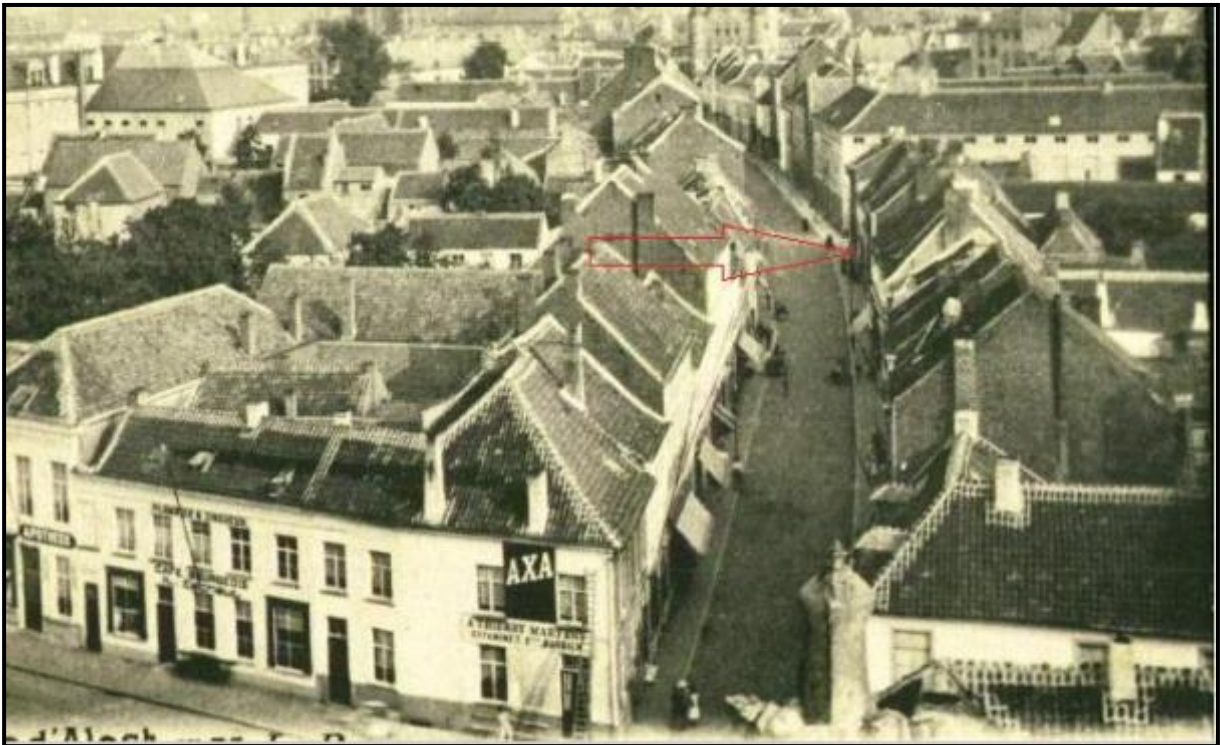
Figuur 7: Ferrariskaart (1771-1774) met aanduiding van het onderzoeksgebied (© <http://ngi.be>).

Figuur 8: Kadasterkaart van Popp & Vandermaelen (midden 19de eeuw) met aanduiding van het onderzoeksgebied (© <http://madeinaalst.be>).

Figuur 9: Straatbeeld van de Kattestraat in het begin van de 20ste eeuw. De huisnummers van het onderzoeksgebied werden aangeduid op de foto (© <http://madeinaalst.be>).

Figuur 10: Overzichtsfoto van de Kattestraat uit het begin van de 20ste eeuw. De pijl op de foto duidt huis nr. 46 aan. De langwerpige achterbouw is op de foto duidelijk te zien (© <http://madeinaalst.be>).

4.4. Verwachting

Afgaande op de archeologische vaststellingen op andere plaatsen in Aalst en het cartografisch vooronderzoek behoren volgende zaken tot de archeologische verwachtingen bij de prospectie:

- muurwerk van postmiddeleeuwse huizen dat mogelijk samenvalt met de huidige percelen;
- sporen die gerelateerd zijn aan tuinbouw- en achtererfactiviteit;
- sporen van leemontginning;
- sporen van een pre-urbane, agrarische perceelsverdeling.

De wetenschappelijke vraagstelling concentreert zich dan ook vooral op de evolutie van de percelen, mogelijk reeds van in het pre-urbaan stadium, en hoe deze kan ingepast worden in de ontwikkeling van de stad. De resultaten van de opgravingen bij de Heilige Geestkapel bieden hierbij waardevol vergelijkingsmateriaal. Ook de opbouw van het achterliggend terrein, dat mogelijk een functie had als tuinzone, dient onder de loep te worden genomen.

5. ONDERZOEKSMETHODE

5.1. Algemeen

5.1.1. Vraagstelling

De vraagstelling voor de onderzoeksopdracht werden geformuleerd in de *Bijzondere voorschriften* van Onroerend Erfgoed.¹⁴ Concreet dienen volgende vragen te worden beantwoord:

- zijn er archeologische sporen aanwezig ?
- wat is de aard en de datering van de sporen ?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen ?
- in welke mate heeft de huidige bebouwing en verharding de aanwezige archeologische waarden verstoord ? Zijn er bijvoorbeeld nog diepere sporen, zoals muurresten, aanwezig onder het niveau van de huidige fundering ?
- wat is de datering van de bestaande kelders aan weerszijden van het recente gebouw ? Zijn er aanwijzingen voor oudere voorgangers ?
- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief in de verschillende zones ? In welke mate is een behoud in situ mogelijk ?
- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek ?

5.1.2. Raadpleging specialisten

Tijdens het onderzoek werd maximaal overlegd met erfgoedonderzoeker Koen De Grootte van Onroerend Erfgoed, die optrad als wetenschappelijke begeleider voor de opdracht. Tijdens het terreinwerk werden de archeologische sporen en de profielopbouw bekeken en besproken, evenals de situering van de site in de ruimere archeologische context. Tijdens de verwerking werden nogmaals de resultaten en de niet-bindende aanbevelingen voor het vervolgonderzoek voorgelegd ter evaluatie. Opmerkingen werden verwerkt in de tekst en op deze manier meegenomen in de finale versie die werd voorgelegd aan de betrokken partijen.

¹⁴ Bijzondere voorschriften bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Aalst, Kattestraat 40-52.

5.2. Beschrijving

5.2.1. Veldwerk

In overleg met Onroerend Erfgoed werd het onderzoek opgesplitst in twee fasen. Voorafgaand aan de afbraak van de gebouwen en de gewelven werden de aanwezige kelders in de mate van het mogelijke onderzocht en geregistreerd. Van de kelders in de panden nr. 42 en nr. 44 werd een grondplan en een doorsnede getekend. De opgetekende kelders werden aangeduid als werkput 7 (Kattestraat nr. 42) en werkput 8 (Kattestraat nr. 44). De omvangrijke kelder onder pand nr. 46 bleek van zeer recente oorsprong en werd niet voor onderzoek weerhouden. De kelder onder pand nr. 48 bleek eveneens van subrecente oorsprong en werd uitgebreid fotografisch geregistreerd. De kelder in nr. 52 was tijdens deze fase van het onderzoek niet toegankelijk. Om bij de afbraakwerken zo weinig mogelijk schade aan te richten aan het bodemarchief werd plaatselijk ook gekeken naar de diepte van de vroegere vloerniveaus tegenover de huidige tegelvloer (werkput 9, Kattestraat nr. 42).

Na de afbraak van de gebouwen en de gewelven werd de 2de fase van het onderzoek uitgevoerd. Daartoe werd in samenspraak met de erfgoedconsulenten een plan opgesteld met de locatie van 4 werkputten, die evenwichtig over het terrein werden verdeeld. Op basis van de resultaten van het bouwhistorisch onderzoek en werkput 9 werd geopteerd om de huizen langs de straatkant bij de prospectie zo veel mogelijk te ontzien, zodat deze tijdens een eventueel vervolgonderzoek in hun totaliteit konden worden bekeken. Werkput 1 en 4 werden uitgegraven op de achtererven van de percelen langs de straatkant om een beeld te krijgen van hun archeologische opbouw. Werkput 2 en 3 werden ingeplant op de achterkant van het terrein om de opbouw van de achterliggende tuingronden te onderzoeken. Een 5de werkput werd gedeeltelijk uitgegraven centraal op het terrein, maar werd na overleg met de erfgoedconsulent niet voor verder onderzoek weerhouden.

Op advies van Onroerend Erfgoed beperkte deze prospectie zich tot het uitvoeren van het onderzoek tot op de diepte van het eerste archeologisch niveau. Het afgraven gebeurde door een rupskraan met een platte graafbak van 1,8 m breed. Het terrein werd afgegraven tot op het eerste archeologische niveau, wat gebeurde onder toezicht van een archeoloog om de juiste diepte te bereiken. Absolute hoogtes van het archeologisch vlak en het terrein werden door een landmeter opgemeten in TAW.

Voorafgaand aan de registratie van het grondvlak werd dit opgeschaafd met schop en truweel. Sporen en muren werden eerst opgeschaafd/schoongemaakt, waarna ze gefotografeerd (voorzien van sleufnummer, spoornummer, noordpijl en schaallat), ingetekend op schaal 1/20 en beschreven werden (met vermelding van de aard van het spoor, beschrijving van de vulling en de aflijning, textuur...). Hierbij werd gebruik gemaakt van de standaard spoorformulieren van Monument Vandekerckhove nv. Bij de registratie van de sporen werd de code AAKS11 (AAlst KAtteStraat 2011) gebruikt. Sporen werden doorlopend genummerd over de werkputten, van S1 tot S24 in werkput 1, S100 tot S104 in werkput 2, S200 tot S205 in werkput 3, S300 tot S317 in werkput 4, S400 tot S404 in werkput 7, S500 tot S505 in werkput 8 en S600 tot S604 in werkput 9. De vondsten werden zoveel mogelijk per context ingezameld en voorzien van een label.

Het couperen van sporen werd niet uitgevoerd om het vervolgonderzoek niet te hinderen. Om te kunnen voldoen aan het doel van dit onderzoek en inzicht te verkrijgen in de bewaringstoestand van de archeologische sporen en bodemopbouw werden evenwel vijf verdiepingen (vak 1 t.e.m. 5) gemaakt. De inplanting van deze vakken werd zodanig gekozen dat ze het vervolgonderzoek minimaal zouden hinderen, maar toch een representatief stratigrafisch beeld zouden opleveren van de omgeving van de achtererven (vak 3, vak 4, vak 5) en van het achtergebied (vak 1 en vak 2). In deze vakken kon aan de hand van boringen met guts een verdere inschatting gemaakt worden van de stratigrafie. Er werd van elke kijkput een profiel geregistreerd aan de hand van foto's en een profieltekening op schaal 1/20.

5.2.2. Vondstverwerking en rapportage

Na het veldwerk werd van start gegaan met de vondstverwerking en de rapportage volgens de vastgelegde richtlijnen. Voor de registratie van de sporen en het benoemen van de foto's werd de code AAKS11 gebruikt. De spoorformulieren, de vondstenlijst, de fotolijst en de tekeningenlijst werden samengebracht in een digitale inventarislijst. De vondsten werden gewassen, gedroogd, gedetermineerd en verpakt volgens de regels van de kunst. Vervolgens werd overgegaan tot het digitaliseren van de grondplannen, de profielen en enkele coupetekeningen met behulp van de programma's Autocad en Illustrator. Als laatste werd het rapport geschreven.

6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN¹⁵

6.1. Kelderonderzoek

6.1.1. *Kattestraat nr. 42 (Werkput 7)*

Deze kelder bevond zich tegen de straatkant en vormde een bouwkundig geheel met de kelder onder huis nr. 44 (zie figuur 14). De binnenoppervlakte van de constructie bedroeg 2,60 x 2,50m en was in de zuidwesthoek toegankelijk via een smalle trap. Het hoogste punt van het gewelf bevond zich op 1,65 à 1,70m boven de keldervloer. Aan de straatkant was op 0,84m boven de vloer een klein keldergat uitgespaard van ongeveer 0,50m breed. Binnenin bevonden zich enkele recente muurtjes, alsook een riolering vlak tegen en parallel met de noordelijke perceelsgrens. De muur was gemetst in stenen met formaat 22,0 x 9,0 x 6,0cm, verbonden met gele kalkmortel. De ruimte werd overwelfd door een tongewelf van 0,20m dik, met aanzet op 0,80m boven de vloer (zie figuur 11). De vloer bestond uit tegels met formaat 13,5 x 13,5 x 2,5cm in halfsteens verband. Onder de vloer werd een stabilisé- en leemlaagje waargenomen van ongeveer 8cm dik. Daaronder werd een laag aangetroffen met heel wat brokken baksteen en verbrande leem (zie figuur 12). Mogelijk gaat het om een opvulling van een leemwinningskuil met materiaal dat te linken valt aan de stadsbrand van 1361. Deze vulling loopt minstens tot -2,15m onder het maaiveld.

6.1.2. *Kattestraat nr. 44 (Werkput 8)*

De binnenopbouw en de verdere opbouw van deze kelder was identiek aan deze onder nr. 42 (zie figuur 13). Hier werd een betonnen 'bak' geplaatst tegen de straatkant. Een riolering liep tegen de zuidoostwand, parallel met de perceelsgrens. Zowat 10cm onder de vloer bevond zich een oudere vloer in baksteentichels op een vleilaagje van kalkmortelbeton. Hieronder werd de moederbodem aangetroffen.

6.1.3. *Kattestraat nr. 48*

Het metselwerk in strak kruisverband en het gewelf, bestaande uit gemetste bogen steunend op stalen profielbalken, wezen duidelijk op de subrecente oorsprong van deze

¹⁵ Voor overzichts- en detailplannen wordt verwezen naar de bijlagen achteraan dit rapport.

kelder (zie figuur 15). In een hoek van de kelder kon een gemetst rekje worden waargenomen. Deze kelder had een oppervlakte van 11,5m² (3,6 x 3m).

Figuur 11: Binnenaanzicht van het muurwerk en tongewelf van de kelder in huis nr. 42.

Figuur 12: Brandlaag onder de vloer van de kelder in huis nr. 42.

Figuur 13: Zicht op de binnenkant van de kelder onder huis nr. 44.

Figuur 14: Zicht op de kelders onder huizen nr. 42 en nr. 44 na de afbraak. Hier is duidelijk te zien hoe beide kelders één bouwkundig geheel vormen.

Figuur 15: Muur van de kelder onder huis nr. 48, opgetrokken in strak kruisverband.

6.1.4. Andere kelders

Na de afbraak van de huizen kwam ook onder huis nr. 52 een kelder aan het licht (zie figuur 16). De toegang hiertoe bleek te zijn dichtgemaakt met een houten deur, waarover houten parket was aangebracht. De materialen die voor de afdichting werden gebruikt laten vermoeden dat dit tijdens de tweede helft van de 20ste eeuw gebeurde. De kelder zelf bleek voor een groot deel te zijn volgestort met puin. Om de sloop- en ruimingswerken op een veilige manier te laten verlopen was het noodzakelijk om het gewelf van de kelder te doorbreken. Een voorafgaand bouwarcheologisch onderzoek was niet mogelijk omdat de ingang tot de constructie versperd werd door puin. De impact van de sloopwerken op de stabiliteit van de constructie was daarenboven onmogelijk in te schatten, waardoor het betreden ervan onnodige risico's inhield. Er kon echter tijdens deze prospectie reeds duidelijk worden vastgesteld dat de kelder grote gelijkenissen vertoont met deze in nr. 42 en 44. Vooral voor het tongewelf is dit het geval. De constructie was echter haaks op de Kattestraat aangelegd en was met een oppervlakte van 14m² (2,8 x 3,5m) iets groter dan de gelijkaardige kelders.

Figuur 16: Zicht op de binnenkant van de kelder onder huis nr. 44.

Figuur 17: Zicht op de grote kelder onder huis nr. 46.

6.2. Archeologisch onderzoek

6.2.1. Werkput 9

Deze put werd uitgegraven vóór de afbraak van de panden nr. 40 t.e.m. nr. 52. Hij bevond zich midden in huis nr. 42 op zo'n 6m van de straatkant, had een oppervlakte van 0,56m² (0,50x1,12m) en was 0,50m diep. De onderste laag bestond uit een grijsbruine vulling met veel spikkels en brokjes houtskool, kalkmortel en baksteen. Hierboven bevond zich tussen -0,28 en -0,40m een vloerniveau uit beige leem (figuur 18), gevolgd door een vermoedelijke brandlaag en een minder duidelijk lemen vloerniveau. Onmiddellijk onder de huidige vloer bevond zich een vloer in baksteentegels met afmetingen 15,0 x 15,0 x 2,0cm op een vleilaag van kalkmortelbeton.

Figuur 18: Profielopbouw in werkput 9.

6.2.2. Werkput 1

6.2.2.1. Algemeen

Werkput 1 werd uitgegraven in het zuiden van het terrein, op 10m van de straatkant en 2m van de zuidelijke perceelsgrens, en viel net binnen het areaal van de geplande kelder. Er werd een vlak aangelegd van ongeveer 15m² (4 x 3,7m). In het oosten van het vlak werd plaatselijk over een oppervlakte van 0,5 x 1m een gedeelte van de put (vak 3) onderzocht tot op het 2de archeologische niveau. In de zuidhoek werd over een oppervlakte van 1 x 0,7m (vak 4) verdiept tot op de moederbodem (zie figuur 19). Het maaiveld bevond zich rondom de put tussen +12,39 en +12,48m TAW. Het diepste punt van vlak 1 bevond zich op +12,16m TAW.

Figuur 19: Overzichtsfoto van werkput 1 met aanduiding van de muurstructuren in vlak 1 en de zones waar verder werd verdiept.

6.2.2.2. Stratigrafie en beschrijving van de sporen en structuren

Het is opvallend in welke mate de bodem op deze plaats is vergraven. Telkens opnieuw werden grote, diepe kuilen uitgegraven en hoofdzakelijk opgevuld met bouwpuin. Profiel 1 in vak 4 bood hierop een goed beeld (zie figuur 20 en 21). Pas op -3,30m onder het maaiveld werd de moederbodem door middel van een boring aangesneden. Tussen -2,92 en -3,30m bevond zich een gevlekte kuilvulling met weinig inclusies. Mogelijk ging het hier om de onderkant van een middeleeuwse leemextractiekuil. Hierboven bevonden zich grote postmiddeleeuwse kuilen die elkaar onderling doorsneden. Laag 16 (L16) lijkt de vulling te zijn van een grote kuil met beigebruine kleur en bevat vrij weinig materiaal. In L16 werd duidelijk een kuil uitgegraven die gevormd wordt door L14 en L15. De onderkant hiervan bevond zich op een diepte van -2,50m. Ze bevatte heel wat bouw materiaal zoals bakstenen en baksteentegels. Het aangetroffen materiaal zoals Rijnlands steengoed en witbakkend aardewerk kon in de 17de of 18de eeuw worden gedateerd.

Figuur 20: Vak 4 profiel 1 met vermelding van de voornaamste lagen.

Figuur 21: Vak 4 profiel 1 met vermelding van de voornaamste lagen. Centraal (op de figuur rechts van L18) is nog de afgeronde buitenmantel te zien van een bakstenen waterput die net buiten de werkput viel.

In L14 werden opnieuw verschillende minder diepe kuilen (L9, L10 en L18) uitgegraven die als 17de-/18de-eeuws konden worden gedateerd. De bovenkant van deze kuilen was bewaard op ongeveer -0,30m onder het maaiveld. Dat er zich op deze diepte een looppniveau bevond, werd bevestigd door de bovenkant van afgebroken muurwerk dat elders in werkput 1 (vak 3) op deze diepte werd waargenomen (zie figuur 22). Het gaat om muurtjes S19 en S20, die in een rechte hoek tegen elkaar werden geplaatst. Zowel de kuilen in vak 4 als de muurresten in vak 3 werden afgedekt door een 18de-eeuws leeflaagje met een dikte van zo'n 15tal centimeter. Hierboven bevonden zich 18de en 19de-eeuwse looppniveaus van aangestampte aarde, vermengd met brokjes leem en dunne laagjes kalkmortelgruis.

Een afgebroken muur bevond zich op hetzelfde niveau als de 18de-/19de-eeuwse leef-/loopniveaus en was duidelijk op dat moment ook in gebruik. Het gaat om S1: een goed bewaarde muurfundering in bakstenen met formaat 23,0 x 12,0 à 13,0 x 5,0cm en baksteenbrokken, gebonden met vrij zachte, zeer zandige beige kalkmortel met kalkstippen.

Ander muurwerk was duidelijk jonger dan deze lagen (zie figuur 19):

- S2: Een goed bewaarde muurfundering in bakstenen met formaat 17,0 x 8,0 x 5,0cm en baksteenbrokken, opgetrokken in onregelmatig metselverband en gebonden met vrij zachte, zeer zandige, gele kalkmortel met kalkstippen.
- S5 & S7: Goed bewaarde muurfunderingen in bakstenen met formaat 21,0 x 9,5 x 6,0cm en baksteenbrokken, opgetrokken in correct kruisverband en gebonden met vrij harde, witte kalkmortel met kalkstippen.

Figuur 22: Foto van muurresten in vak 3, vlak 2.

6.2.3. Werkput 2

6.2.3.1. Algemeen

Werkput 2 werd uitgegraven in het zuidwesten van het terrein, zo'n 25m van de straatkant en 1,5m van de zuidelijke perceelsgrens. Op deze plaats wordt een verstoring door betonpalen voorzien. Er werd een vlak aangelegd van 8,4m² (maximaal 3 x 3,5m). Tegen de westwand werd over een oppervlakte van 0,8 x 0,5m verdiept tot op de moederbodem (vak 1). Het maaiveld rond de put bevond zich op +12,60m TAW op de betontegels in het zuiden en op +12,40m TAW op de betonbalk in het noorden. Het vlak bevond zich op +11,98m TAW.

Figuur 23: Overzichtsfoto van werkput 2.

6.2.3.2. Stratigrafie en beschrijving van de sporen en structuren

De bovenste laag betontegels en puinig beton meegerekend, was het archeologisch pakket op deze plaats ongeveer 2,10m dik. Tussen -1,38 en -2,10m diepte bevond zich de vulling van een kuil die uitgegraven was in de moederbodem (zie figuur 24). Deze vulling was sterk gevlekt met brokken leem (vak 1, profiel 5 L8-L9). Net boven de onderste, donkerbruine vulling (L11), bevond zich een 10cm dik laagje van verbrand materiaal (L10). Mogelijk gaat het hier om een leemextractiekuil die gedeeltelijk werd opgevuld met debris van de stadsbrand uit 1361. In laag 9 werd een randfragment van een 14de-eeuwse kom in reducerend gebakken aardewerk aangetroffen. De datering van de bovenste lagen van deze vulling lijkt vrijwel zeker 14de-eeuws te zijn, wat deze these lijkt te bevestigen. Tussen -0,58 en -1,38m diepte bevond zich een vrij homogeen pakket dat vrijwel zeker als een tuinlaag dient te worden geïnterpreteerd. Op -0,58m diepte bevond zich een contactvlak en leefniveau, waarop het archeologisch vlak van de put werd aangelegd. Hier werden o.a. de bovenkant van een 0,60m diep kuiltje (vak 1 profiel 5 L6 en profiel 6 L1) en de onderkant van een afvoerkanaaltje S100 vastgesteld (zie figuur 23). De zijwanden van dit gootje bestonden zowel uit bakstenen met formaat 24,0 x 11,0 x ? en 5,0?; ? x 8 5 x 5,0cm, als uit baksteenbrokken. De vloer van het kanaaltje en de afdekking bestond uit tegels met formaat 13,0 x 13,0 x 1,0cm. Het liep vrijwel parallel met de perceelsgrens en was voor een groot deel afgebroken. Het werd vermoedelijk in de 17de of 18de eeuw gebouwd en in de 19de eeuw afgebroken.

Deze structuur werd afgedekt door S103 (profiel 5 L4): een laag van 0,30m dik bestaande uit een vrij vaste, bruinig grijze vulling van vrij zandige leem met vrij veel spikkels, brokjes en brokken baksteen, vrij veel spikkels en brokjes kalkmortel en vrij weinig spikkels houtskool. De bovenkant bevond zich op -0,28m. Door de aanwezigheid van Westerwaldsteengoed en onderdelen van jenever- of waterflessen kon deze laag in de 19de eeuw worden gedateerd. Hierboven bevond zich nog een dun laagje puin en de recente betonafdekking.

Enkele verstoringen zoals S104 drongen door tot het eerste archeologisch niveau, maar hebben dit eigenlijk nauwelijks verstoord. Hetzelfde geldt voor de betonbalk in het noorden van de put, die de relevante archeologische niveaus slechts een 10-tal centimeters penetreert.

Figuur 24: Foto van profiel 5, met uitvergroting van het profiel van vak 1.

6.2.4. Werkput 3

6.2.4.1. Algemeen

Werkput 3 werd uitgegraven in het noordwesten van het terrein op 25m van de straat en op 2,7m van de noordelijke perceelsgrens. Het archeologisch vlak was 4,9m² groot (2 x 2,45m). In de noordoosthoek van de put werd over een oppervlak van 0,4 x 0,3m verdiept tot op de moederbodem (vak2). Het maaiveld rondom de put bevond zich op +12,56m TAW. Het archeologisch vlak werd uitgegraven tussen +12,06 en +12,15m TAW. Op de plaats van de werkput werd een verstoring door betonpalen gepland.

6.2.4.2. Stratigrafie en beschrijving van de sporen en structuren

De opbouw van de archeologische ondergrond was op deze plaats vrij gelijkaardig aan werkput 2. De moederbodem werd aangetroffen op -2,35m onder het maaiveld, dat hier bestond uit een 0,20m dikke betonlaag met 0,10m stabilisé. Tussen -1,65m en -2,35m werd ook hier een mogelijke kuilvulling aangetroffen met flink wat vlekken leem. Tussen -1,94m en -2,16m diepte bevond zich een verspit laagje met wat sintels en verbrande leem. Mogelijk ging het ook hier om de brandlaag van 1361. Tussen het eerste archeologische niveau op -0,50m en de bovenkant van deze kuil op -1,63m bestond de bodem uit grijsbruine zandleem met vrij homogeen verspreide, kleine inclusies. Het leek ook hier om tuinlagen te gaan.

In het archeologisch vlak werden enkele rechtlijnige sporen waargenomen, gevuld met puin. In eerste instantie werd aan een afbraakspoor gedacht. Enkele lokale steekproeven boden echter zekerheid dat er zich op een lager niveau geen muurwerk meer bevond. Het ging om puinkuilen die waarschijnlijk niet ouder waren dan de late 18de eeuw. Ook hier kon worden gesteld dat de betonplaat het archeologisch bodemarchief nauwelijks heeft verstoord.

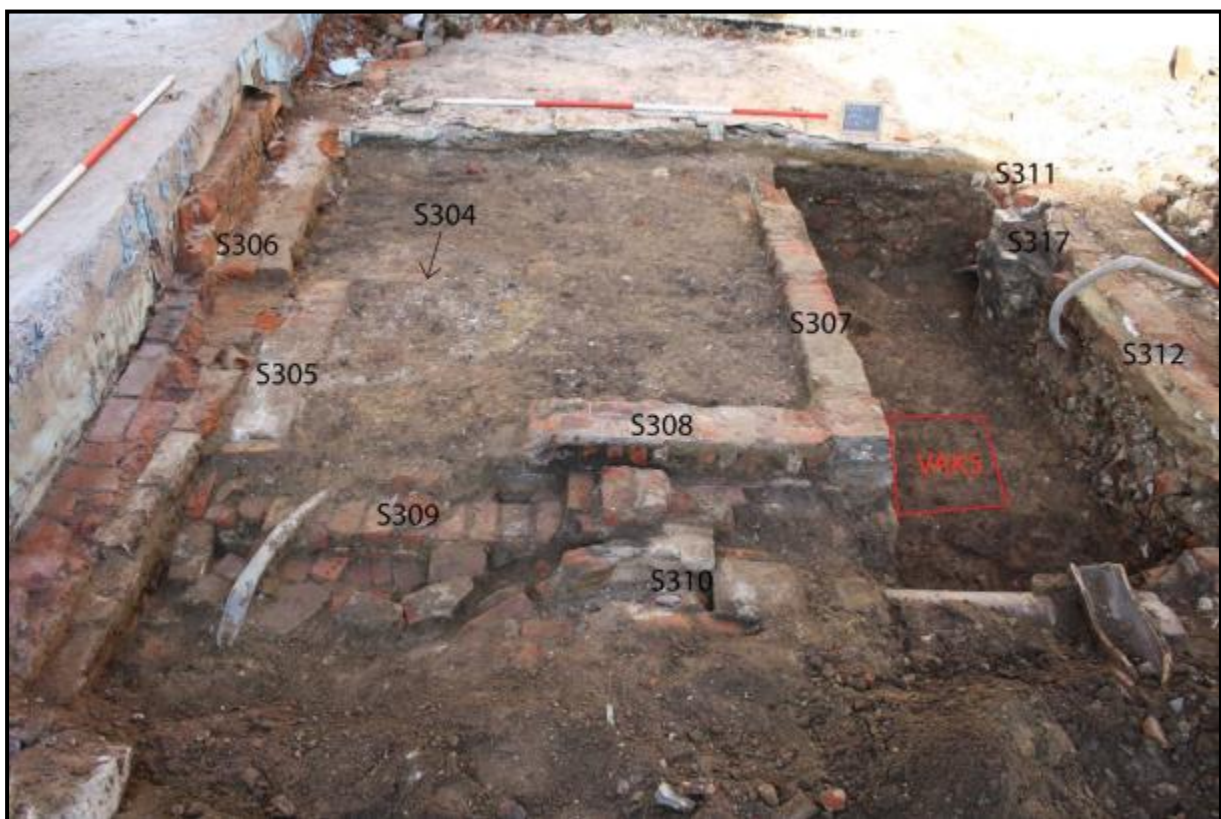
Figuur 25: Overzichtsfoto van werkput 3.

6.2.5. Werkput 4

6.2.5.1. Algemeen

Werkput 4 werd aangelegd in het noorden van het terrein op 1,80m van de noordelijke perceelsgrens en 11m van de straatkant. Het archeologisch vlak had een oppervlakte van ca. 12m² (3 x 3,7m). In het midden van het oostelijk deel werd vak 5 over een oppervlakte van 0,6 x 0,6m verdiept tot op de moederbodem (zie figuur 26).

Het maaiveld rondom de put bevond zich tussen +12,15 en +12,37m TAW. Het archeologisch vlak werd op verschillende niveaus aangelegd: +12,09m TAW in het westen, +11,99m TAW in het zuidoosten en +11,63m TAW in het oosten. Deze put werd ingeplant op een plaats waar verstoring door funderingsputten en palen is gepland.

Figuur 26: Overzichtsfoto van werkput 4, met aanduiding van de muurstructuren en verdieping vak 5.

6.2.5.2. Stratigrafie en beschrijving van de sporen en structuren

De moederbodem bevond zich op -2,01m onder het maaiveld (zie figuur 27 en 28). Tot -1,07m onder het maaiveld (profiel 15 L3 t.e.m. L6) zagen de archeologische lagen er vrij gelijkaardig uit: een bruingrijze zandleemvulling met veel brokjes leem. Deze vulling toonde een gelijkenis met de sporen in werkputten 2 en 3, die als leemextractiekuilen werden geïdentificeerd. Tussen -1,47m en -1,61m bevond zich een laagje met een grotere concentratie aan baksteen, houtskool en verbrande leem (profiel 15 L4). Hieruit werd een standvin van een kom in reducerend gebakken aardewerk gerecupereerd, die gedateerd wordt in de 14de eeuw. Op -1,07m onder het maaiveld bevond zich duidelijk een scheidingslijn die de overgang vormde naar een jonger archeologisch pakket. De bovenliggende lagen en sporen (tussen -1,07 en -0,48m) hadden een lossere textuur, donkerdere kleur en bevatten vrij veel spikkels baksteen, kalkmortel en houtskool. Plaatselijk leken ze ook vrij veel fosfaten te bevatten. Het gaat hier om de achtererven van de bewoning, die sterk zijn omgewoeld en sporen bevatten van dierlijke bemesting.

Figuur 27: Profiel 15.

Figuur 28: Detail van profiel 15, met aanduiding van de vermoedelijke overgang van middeleeuwse naar postmiddeleeuwse lagen.

In het noordoosten van de werkput werd een grote kuil (S313, profiel 14 L8) vastgesteld, waarvan de bovenkant zich op -0,22m onder het maaiveld bevond (zie figuur 29). De vrij losse, grijze vulling bevatte zeer veel spikkels, brokjes en brokken baksteen, zeer veel spikkels en brokjes kalkmortel en vrij veel spikkels houtskool. In de vulling werden onder andere onderdelen van steelpannetjes en borden in rood aardewerk aangetroffen, evenals veel bouw materiaal. De kuil is te dateren in de 17de/18de eeuw. Tussen -0,40m en -0,22m à 0,10m onder het maaiveld bevonden zich dunne laagjes aangestampte aarde, hier en daar afgewisseld met gruis van kalkmortel en baksteen. Het ging om vloer-/loopniveautjes uit de 18de en 19de eeuw. Hierboven bevond zich een vleilaagje en een laat-19de-/vroeg-20ste-eeuwse tegelvloer met art nouveau motiefjes.

Figuur 29: Overzicht van profiel 14, met aanduiding van de insteek van S313.

Het was ook opvallend dat hier opnieuw muurwerk aanwezig was op 2 niveaus (zie figuur 26 en 30). Net onder de 18de -/19de-eeuwse vloerniveaus bevond zich in het westen van de put duidelijk de bovenkant van muurwerk in baksteen (S304) van 1 steen breed. Dit bevond zich onder het eerste archeologische niveau en werd slechts minimaal aangesneden. Dit toonde duidelijk aan dat er zich onder de leeflagen een niveau van muurwerk bevindt dat ten laatste in de 18de eeuw werd afgebroken of in onbruik geraakte, waarna het werd afgedekt. Het overige muurwerk dat in de werkput werd aangetroffen, was met zekerheid in gebruik in de 18de en 19de eeuw. Het gaat om:

- S306: Een slecht bewaarde muurfundering in bakstenen met formaat 23,0 x 11,0 x 6,0cm en baksteenbrokken, opgetrokken in onregelmatig metselverband en gebonden met vrij zachte, zandige kalkmortel met kalkstippen. Dit is de originele achtermuur van het afgebroken huis nr. 50. Het opgaande muurwerk werd duidelijk in de tweede helft van de 20ste eeuw vernieuwd, maar de muurfundering bleef bewaard.

- S305: Een matig bewaarde muurfundering in bakstenen met formaat 17,0 x 8,0 x ?cm en baksteenbrokken, opgetrokken in onregelmatig metselverband. Deze werd tegen S306 gebouwd.
- S307: Een goed bewaarde muurfundering met oriëntatie noordwest-zuidoost. Opgetrokken uit bakstenen met formaat 17,0 x 8,0 x 5,0cm in onregelmatig metselverband gebonden met zeer harde kalkmortel.
- S308: Een goed bewaarde muurfundering in bakstenen met formaat ? x 9,0 x 4,5cm, opgetrokken in onregelmatig metselverband en gebonden met vrij harde kalkmortel. Ze staat haaks op S307.
- S312: Een matig bewaarde muurfundering uit bakstenen met formaat 13,0 x 4,0 x ?cm, opgetrokken in onregelmatig metselverband en gebonden met zeer zachte, zeer zandige kalkmortel. De muur is gefundeerd op een laag baksteenbrokken van 0,40m dik.
- S310: Een slecht bewaard gootje met bakstenen van formaat 17,0 x ? x 6,0cm, gebonden met vrij harde, weinig zandige kalkmortel met kalkstippen. In dit gootje werd later een rioleringsbuis gelegd.

Figuur 30: Overzichtsfoto van werkput 4, met muur S307 in profiel.

Een rioleringsbuis kwam de put binnen in het noordoosten, liep tussen S307 en S312 en sloot aan op S310. Deze buis heeft het bodemarchief op deze plaats tot -1,24m diepte verstoord. Een loden waterleidingsbuis kwam op ongeveer dezelfde plaats de put binnen en liep onder S307 en de 18de-/19de-eeuwse niveaus door. Naar alle waarschijnlijkheid kwam ze uit in de waterput die centraal op het terrein werd aangetroffen.

6.2.6. Werkput 5

Werkput 5 werd slechts gedeeltelijk uitgegraven, centraal op het terrein net achter het perceel 206L. Hier werd hoofdzakelijk gezocht naar de mate waarin de aanwezige betonbalken het bodemarchief hadden verstoord. Deze bleken echter nog geen 0,50m diep door te dringen en het bodemarchief nauwelijks te verstoren. Het verdere vlak van deze werkput werd in samenspraak met de erfgoedconsulent niet voor verder onderzoek weerhouden. Tijdens het vrijleggen kwam een volledige intacte waterput aan het licht met klokvormige bovenkant. De loden waterleiding die in het noorden van het terrein werd aangesneden kwam hier duidelijk in uit. Naar analogie met de waterleiding valt deze put waarschijnlijk te dateren in de 17de of 18de eeuw.

Figuur 31: Foto van de waterput in werkput 5.

7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS

De oudste sporen die tijdens deze prospectie werden aangetroffen waren leemextractiekuilen, die allen een vrij gelijkaardige vulling vertoonden. Deze kuilen werden zowel op het achterliggend perceel, als op de achtererven en onder de kelders aan de straatkant aangetroffen. In de vulling is telkens verbrand materiaal aangetroffen dat mogelijk te linken valt aan de stadsbrand van 1361. Op twee plaatsen werd in deze kuilen ook 14de-eeuws gebruiksaardewerk gevonden, wat deze stelling lijkt te bevestigen. De sporen die onder de bebouwde percelen aan de straatkant (Kattestraat nr. 40 t.e.m. 52) werden aangetroffen, getuigen van intensieve bewoning vanaf de postmiddeleeuwen. Op een 5-tal meter van de straatkant werden onder de huidige vloer verschillende opeenvolgende vloerniveaus uit aangestampte leem teruggevonden. Op 10m van de straatkant werden duidelijk archeologische lagen aangesneden die konden worden geïdentificeerd als achtererven, waarop een intense activiteit had plaatsgevonden. Dit uitte zich vooral in de vondst van elkaar doorsnijdende kuilen. De kuilen die tijdens de prospectie werden onderzocht bevatten o.a. veel bouwpuin en konden in de 16de tot 18de eeuw worden gedateerd. De bovenkant van deze kuilen kon worden gelinkt aan een niveau van afgebroken muurwerk. Dit laat vermoeden dat er op het terrein tijdens de 18de eeuw een fase van afbraak plaatsvond. Boven dit afgebroken muurwerk konden 18de- en 19de-eeuwse leeflagen/vloerniveaus worden vastgesteld.

Op 14 à 15m van de straatkant werd zowel in het zuiden als centraal op het terrein een waterput aangetroffen. Daar deze zich doorgaans tegen de achtergrens van de woonerven bevinden, kan gesteld worden dat zich hier ongeveer de overgang naar de achterliggende tuinzone bevindt. Dit wordt bijgetreden door kadastrale gegevens en bevestigt de wetenschappelijke these dat dit gedeelte van de stad op een planmatige manier werd ingericht in percelen van ongeveer 5 x 14m.

Het achterliggende perceel was duidelijk in gebruik als tuinzone. Boven de vulling van de middeleeuwse leemextractiekuilen werden ophogingen van tuingronden vastgesteld met weinig tot geen muurstructuren.

Op het terrein bevinden zich 3 kelders met tongewelf (onder huisnummer 42, 44 en 52). De kelders onder huizen nr. 42 en 44 vormen één bouwkundig geheel en werden gelijktijdig uitgegraven. Een precieze datering van deze constructies kon niet worden geleverd. Daar er zich onder de keldervloer nog resten van de stadsbrand uit 1361 bevinden, kan verondersteld worden dat deze ten vroegste in de late 14de eeuw werden gebouwd.

De onderzoeksvragen vermeld in de Bijzondere Voorschriften kunnen als volgt beknopt beantwoord worden (uitgebreide verduidelijking is te lezen doorheen dit rapport):

- zijn er archeologische sporen aanwezig ?

Ja, er werden in alle werkputten archeologische sporen aangetroffen, verspreid over verschillende niveaus.

- wat is de aard en de datering van de sporen ?

De sporen betreffen zowel stenen structuren als grondsporen en -lagen. Hun datering varieert van de 14de tot de 20ste eeuw.

- hoe is de bewaringstoestand van de sporen ?

De bewaringstoestand is heel goed.

- in welke mate heeft de huidige bebouwing en verharding de aanwezige archeologische waarden verstoord ? Zijn er bijvoorbeeld nog diepere sporen, zoals muurresten, aanwezig onder het niveau van de huidige fundering ?

Waar er geen kelders aanwezig zijn, heeft de huidige bebouwing slechts in zeer kleine mate de archeologische sporen verstoord.

- wat is de datering van de bestaande kelders aan weerszijden van het recente gebouw ? Zijn er aanwijzingen voor oudere voorgangers ?

De kelders dateren ten vroegste van de late 14de eeuw, maar zijn vermoedelijk niet zo oud. Er zijn geen aanwijzingen voor oudere voorgangers.

- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief in de verschillende zones ? In welke mate is een behoud in situ mogelijk ?

De geplande kelder aan de straatkant zal het bodemarchief volledig vernielen. De funderingsputten en paalfundering achteraan het plangebied hebben een kleinere invloed op de archeologische resten.

- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

Het vervolgonderzoek dient zich toe te spitsen op de zone aan de straatzijde, waar zich de laatmiddeleeuwse bebouwing en achtererven situeren en die vernield zullen worden door de aanleg van de kelder. Er dienen minstens 3 niveaus aangelegd te worden. Onder de oude kelders kunnen ook nog archeologische sporen verwacht worden. Er moet rekening gehouden worden met een klassiek stadskernonderzoek, met een complexe stratigrafie, een grote diversiteit aan sporen en veel archaeologica. Hiermee dient rekening gehouden te worden bij de raming van de termijnen voor het veldwerk en de verwerking.

8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Het proefputtenonderzoek bracht aan het licht dat het archeologisch archief goed bewaard is en minstens teruggaat tot de 14de eeuw. Gezien de grootte en de aard van de geplande verstoringen is een volledig onderzoek van de voorste 15m van het terrein aangewezen (woon- en erfzone). Gezien hun aanzienlijke diepte, die ongeveer overeenkomt met de geplande verstoringdiepte, kunnen de twee recente kelders centraal op het terrein echter achterwege worden gelaten voor verder onderzoek. Onder het huidige vloerniveau van de drie buitenste, oudere kelders dienen de sporen in de moederbodem verder te worden onderzocht. Langs de aanpalende percelen dient een strook van minimum 2 meter breed te worden vrijgehouden om de stabiliteit van de bestaande gebouwen te vrijwaren. De verstoring door de geplande funderingsputten op het achterliggende gedeelte van het terrein zijn niet van die aard dat een vlakdekkende opgraving noodzakelijk is, bovendien situeert zich hier de archeologisch minder interessante tuinzone.

Concreet wordt aanbevolen om 140m² in minstens 3 vlakken op te graven. Daarbij komt een oppervlakte onder de keldervloeren van 30,7m², waar één vlak in de moederbodem zou moeten volstaan. Voor het veldwerk wordt een termijn van 30 werkdagen voor 4 archeologen aanbevolen. De verwerking van de vondsten en de rapportage zouden minstens 80 dagen voor 1 archeoloog in beslag moeten nemen.

9. SYNTHESE

In het kader van de geplande afbraak van een aantal panden en aansluitend de realisatie van een gedeeltelijk onderkelderde nieuwbouw met winkel- en woonfunctie ter hoogte van de Kattestraat 40-52 te Aalst (prov. Oost-Vlaanderen), voerde een team van Monument Vandekerckhove nv van 10 tot 18 januari 2012 een archeologische prospectie uit op het terrein. Voorafgaand werd in oktober 2011, vóór de sloop van de gebouwen, een beperkt muurarcheologisch onderzoek van enkele kelders aan straatzijde uitgevoerd. Opdrachtgever voor het onderzoek en tevens bouwheer voor de nieuwbouw was nv Penne. Het onderzoek gebeurde volgens de bijzondere voorwaarden geformuleerd door Onroerend Erfgoed, dat enerzijds een bouwhistorisch/muurarcheologisch onderzoek van de bestaande kelders oplegde en anderzijds de evaluatie van het terrein na de sloop door middel van een vijftal proefsleuven en/of -putten. Koen De Grootte, erfgoedonderzoeker bij Onroerend Erfgoed, stond in voor de wetenschappelijke begeleiding van het onderzoek. Drie werkputten werden ingeplant op de achtererven van de woningen aan de Kattestraat. De overige werkputten werden op het achterliggende deel van het terrein uitgegraven. De putten werden mechanisch uitgegraven tot op het eerste archeologische niveau. Nadien werd telkens lokaal handmatig verdiept tot op de moederbodem.

Het uitgevoerde onderzoek heeft aangetoond dat zich binnen het plangebied sporen bevinden met een datering vanaf de 14de eeuw tot de 20ste eeuw. Mogelijk kunnen op moederbodemniveau nog oudere sporen aangetroffen worden. De sporen uit deze prospectie zijn allen vrij goed bewaard. Het betreft voornamelijk restanten van bakstenen muren en kelders, afvalkuilen, vloerniveaus en een laag tuingrond. Er wordt geadviseerd om een 15m brede strook aan de straatzijde stratigrafisch op te graven tot op moederbodemniveau. Deze zone zal volledig verstoord worden door de aanleg van een kelder, waardoor de archeologische restanten van de in oorsprong laatmiddeleeuwse bewoning en achtererven op deze plek vernield zal worden. Aangezien het perceel vanaf de 13de eeuw binnen de tweede stadsomwalling ligt, draagt een opgraving bij tot inzicht in de evolutie van de laat-middeleeuwse occupatie, vanaf de 13de eeuw. Bovendien kan dit onderzoek in relatie gebracht worden met de eerder uitgevoerde opgravingen op de nabijgelegen site van de Heilige Geestkapel.¹⁶

¹⁶ Pieters et al. 1994: 299-329; De Grootte & Moens 1997: 64-65.

Deze aanbeveling heeft geen enkele bindende kracht, maar dient als advies voor de bevoegde overheid, Onroerend Erfgoed, die uiteindelijk beslissingsrecht heeft over het vervolgtraject.

10. LITERATUUR

- **Onuitgegeven bronnen**

- Bijzondere voorschriften bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Aalst, Kattestraat 40-52.

- **Uitgegeven bronnen**

- CALLEBAUT D. 1983. De topografische groei van Aalst of hoe Zelhof een gebastioneerde stad werd, in: *Miscellanea Archaeologica in honoer H. Roosens, Archaeologica Belgica* 255: 227-249.
- DE GROOTE K. 2010. The contribution of archaeological sources to the research of the formation of town. The example of Aalst, a border town in the county of Flanders, in: DE GROOTE K., TYS D., Pieters M. (Eds.) *Exchanging Medieval Material Culture. Studies on archaeology and history presented to F. Verhaeghe, Relicta Monografieën*: 249-266.
- DE GROOTE K. & MOENS J. 1997: Laat- en post-middeleeuwse bewoningssporen aan de Kattestraat te Aalst (O.-Vl.), in: *Archaeologia Mediaevalis*, 20: 64-65.
- DE GROOTE K., MOENS J., CALUWE D., COOREMANS B., DEFORCE K., ERVYNCK A., LENTACKER A., RIJMENANTS E., VAN NEER W., VERNAEVE W. & ZEEBROEK I. . 2001. De Valcke, de Slotele en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt te Aalst (prov. Oost-Vlaanderen): onderzoek naar de bewoners, analyse van een vroeg 16de-eeuwse beerputvulling en de evolutie tot stadhuis, *Archeologie in Vlaanderen VIII*: 281-408.
- DE MAEYER P. 2008. *Cartografie*, Academia Press, Gent.
- GYSSELINCK M. 1978. Inleiding tot de toponymie, vooral van Oost-Vlaanderen, *Naamkunde* 10:1-24.
- PIETERS M., COOREMANS B., ERVYNCK A. & VAN NEER W. 1994: Van akkerland tot Heilige Geestkapel. Een kijk op de evolutie van de bewoningsgeschiedenis in de Kattestraat te Aalst, in: *Archeologie in Vlaanderen, III-1993*: 299-329

- **Internetbronnen**

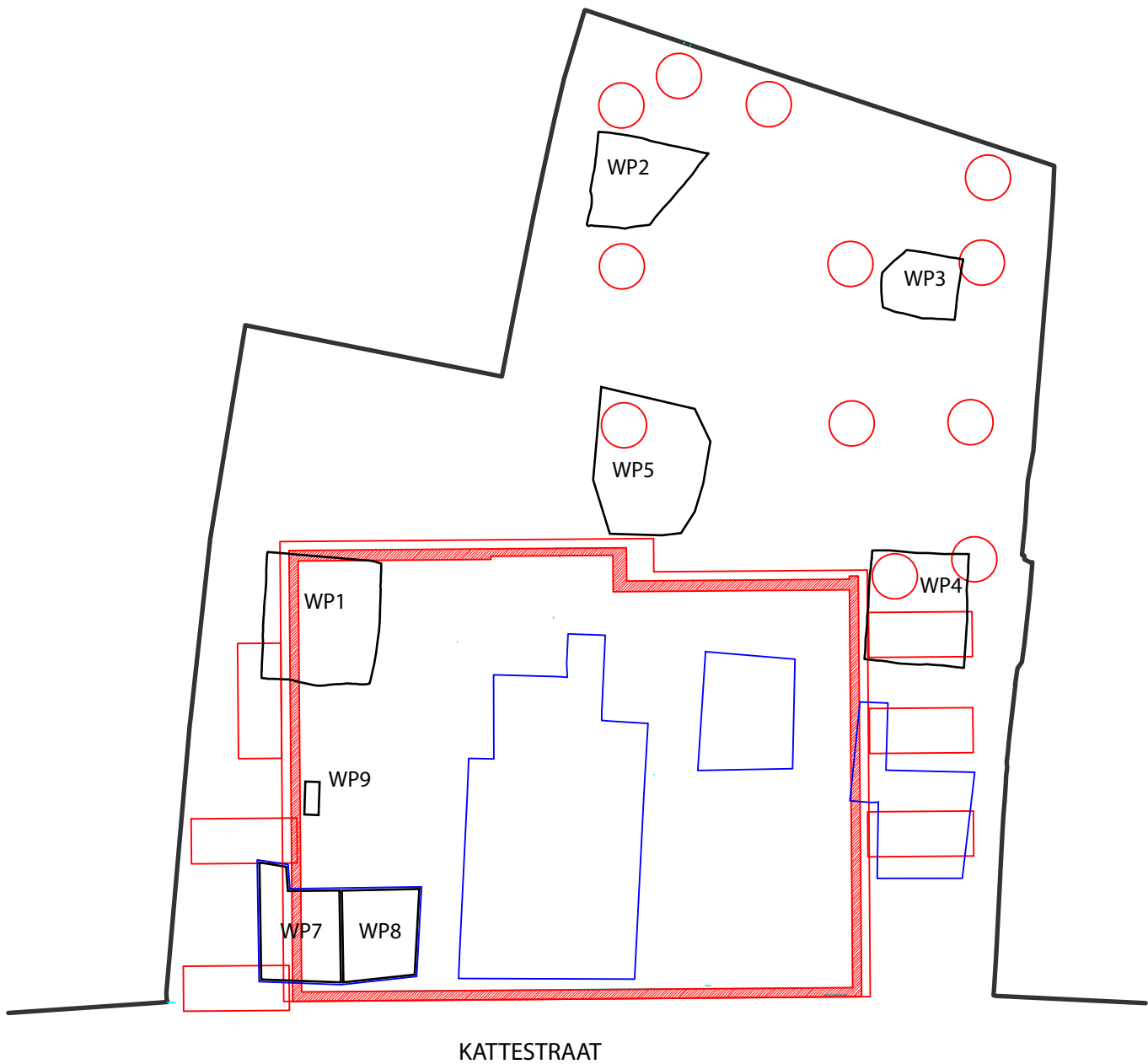
- <http://geo-vlaanderen.agiv.be/>
- <http://madeinaalst.be/>
- <http://ngi.be/>

11. BIJLAGEN

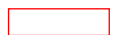

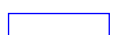

- Overzichtsplan
- Werkput 1
- Werkput 2
- Werkput 3
- Werkput 4
- Profiel 1
- Profiel 5
- Profiel 10
- Profiel 15
- Advieszone
- Digitale met daarop alle foto's, plannen, inventarissen, dit rapport en bijlagen

AALST KATTESTRAAT

Overzichtsplan archeologie

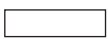
Legende

- Muren nieuwbouw kelder
- Funderingsputten tot op kelderniveau
- Betonnen pijlers tot op 3 meter diepte
- Muren bestaande kelders
- Werkputten vooronderzoek
- Rand gebouwen

AALST Kattestraat
Werkput 1

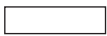
Legende

- Verdieping
- Muren in baksteen
- Sporen

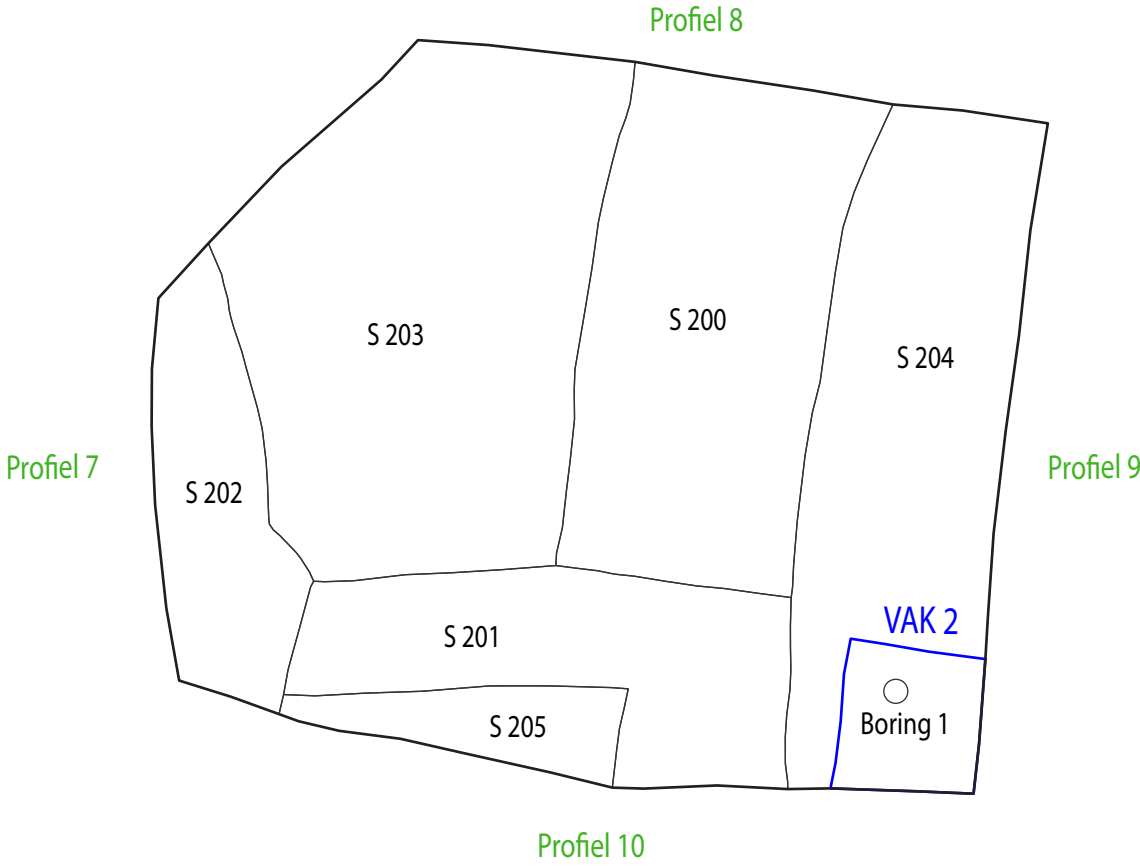
AALST Kattestraat
Werkput 2

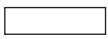
Legende

- Verdieping
- Muren in baksteen
- Sporen

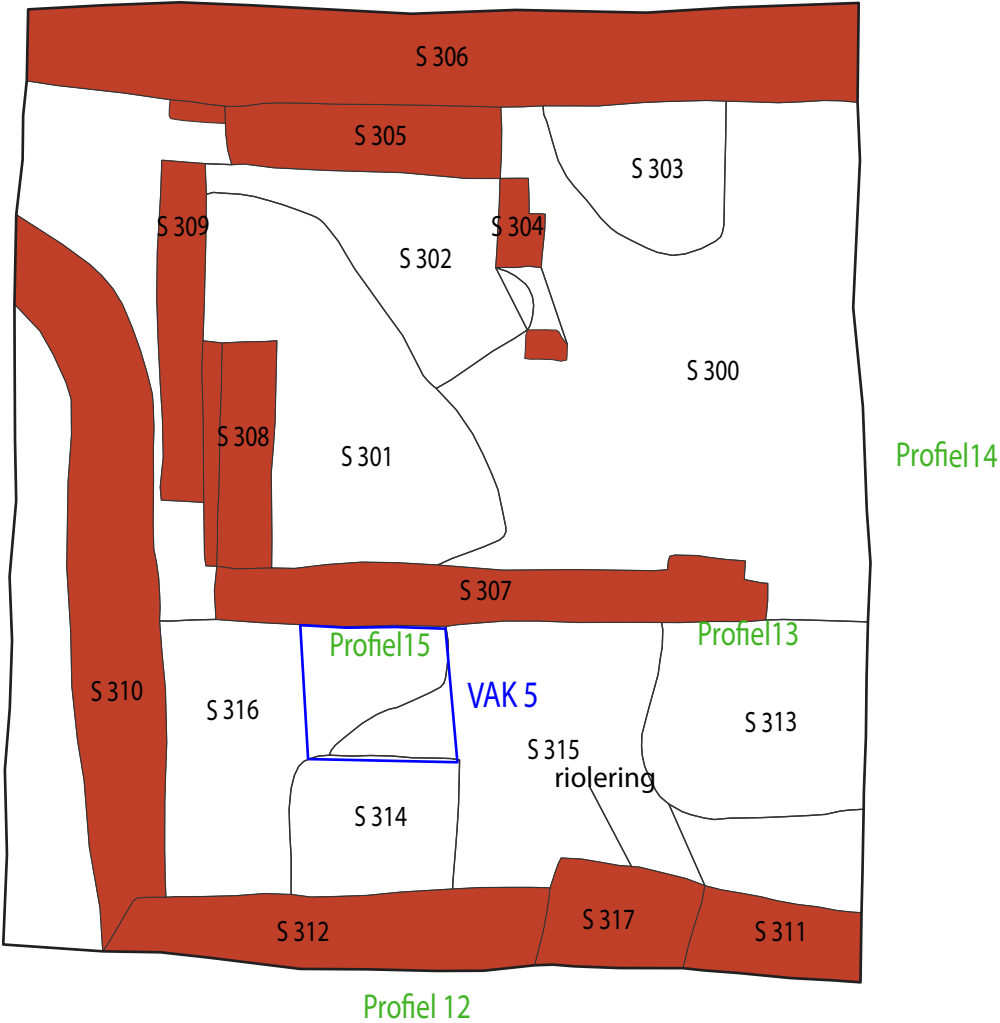
AALST Kattestraat
Werkput 3

Legende

- Verdieping
- Sporen

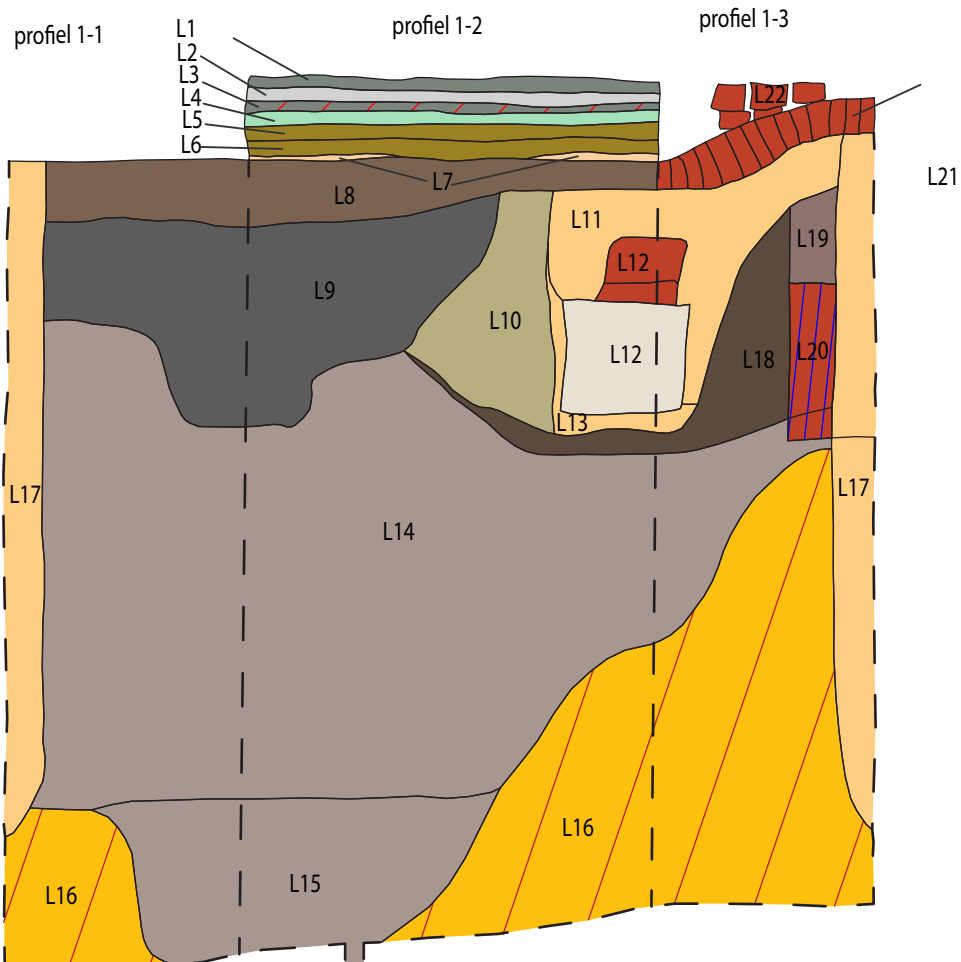
AALST Kattestraat
Werkput 4

Legende

- Verdieping
- Muren in baksteen
- Sporen

AALST Kattestraat Profiel 1

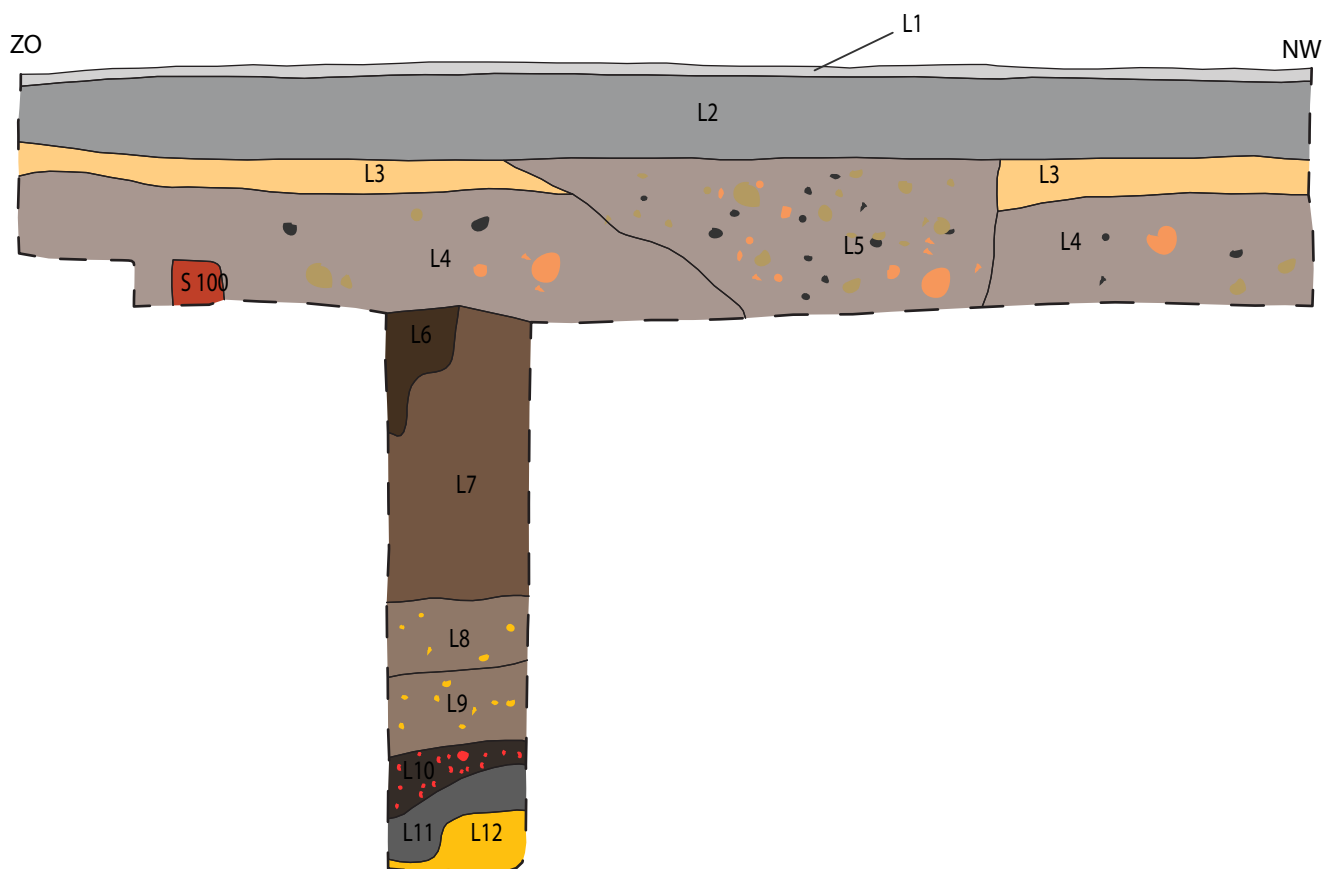

0 1 m

Legende

	Recente tegelvloer		Zinkputje
	Stabiliseringslaag in beton		Puinkuil
	19de eeuwse tegelvloer		Leem met vrij veel bouwpuin
	Stabiliseringslaag in zand		Grijsbruine zandleemlaag
	Vloer- of leefniveaus van zandige leem		Losse zandleemlaag
	Fijn gruis van kalkmortel en zand		Bakstenen
	Bruine zandleemlaag		Waterput in baksteen
	Kuilvulling		Vermoedelijk opvulling leemwinningskuil
	Bruine zandleemlaag		
	Insteek van zinkput (L11) en muur (L17)		

AALST Kattestraat Profiel 5

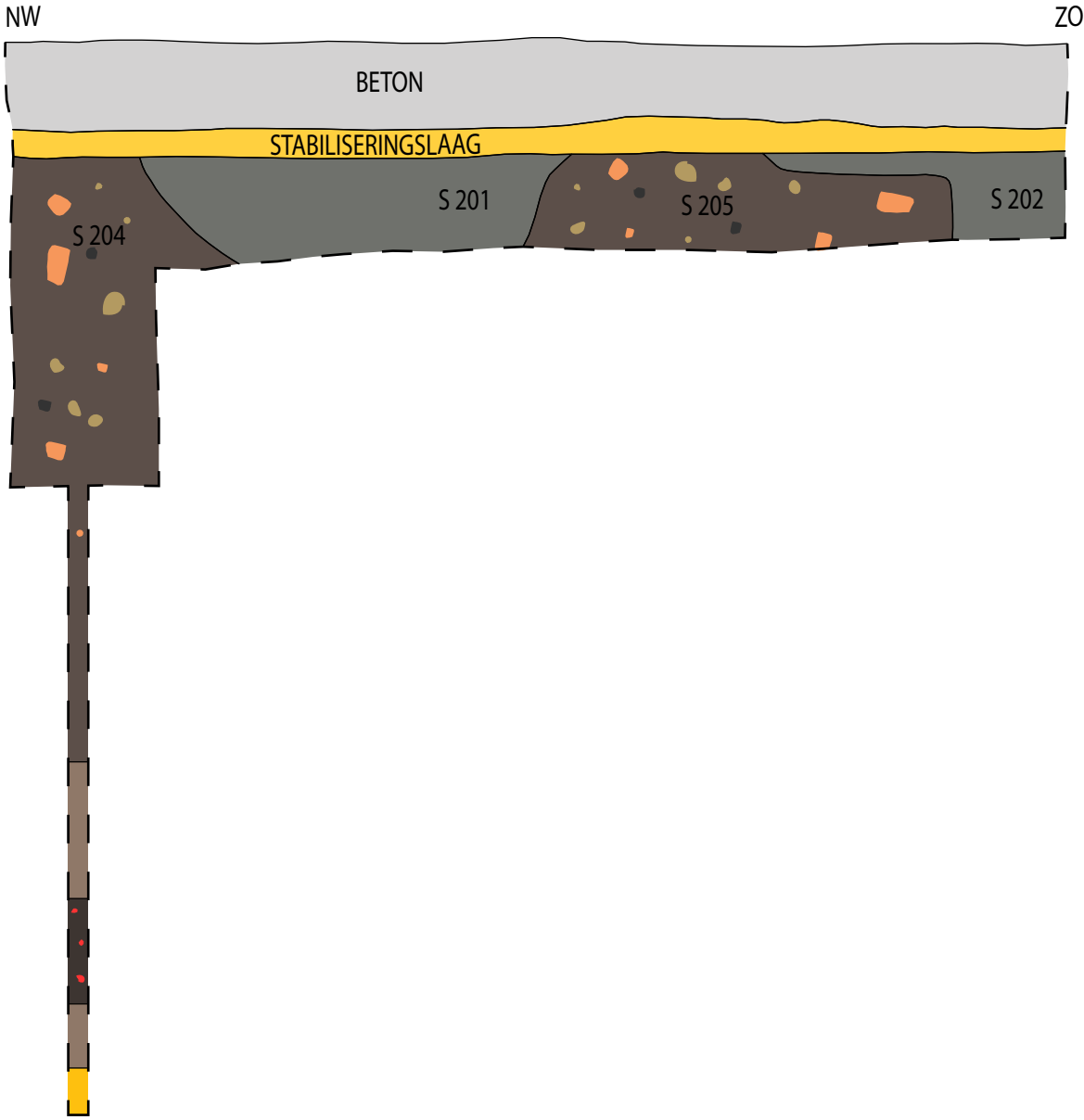

Legende

- *Betontegels*
- *Puin en beton*
- *Puinlaag*
- *Puinige zandleemlaag*
- *Bakstenen gootje*
- *Kuil*
- *Tuinlaag*
- *Opvulling leemwinningskuil*

- *Brandlaag*
- *Kuil*
- *Moederbodem*
- *Baksteeninclusies*
- *Kalkmortelinclusies*
- *Houtskoolinclusies*
- *Verbrande leeminclusies*
- *Leeminclusies*

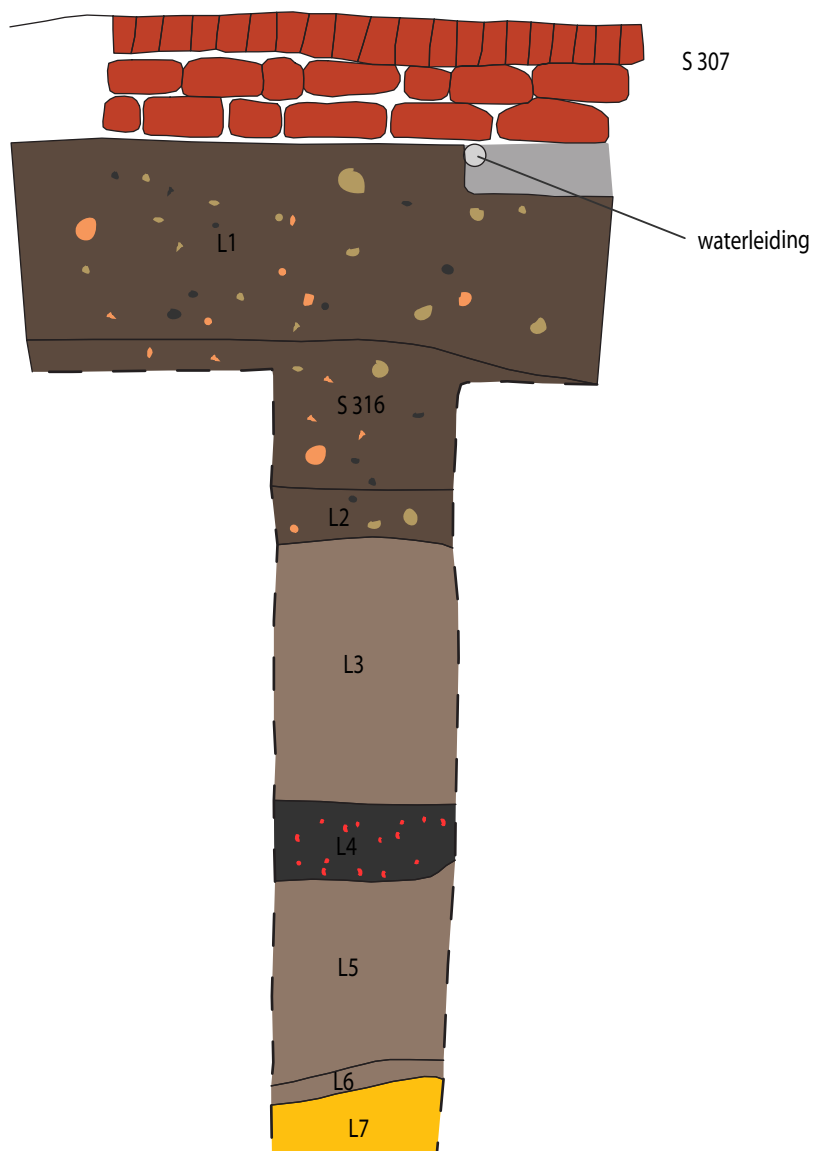
AALST Kattestraat
Profiel 10

Legende

Puinlaag	Baksteeninclusies
Tuinlaag	Kalkmortelinclusies
Brandlaag	Houtskoolinclusies
Opvulling leemwinningskuil	Verbrande leeminclusies
Moederbodem	

AALST Kattestraat
Profiel 15

0 1 m

Legende

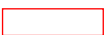

	Baksteen		Baksteeninclusies
	Natuursteen		Kalkmortelinclusies
	Ophoging achtererven		Houtskoolinclusies
	Opvulling leemwinningskuil		Verbrande leeminclusies
	Brandlaag		
	Moederbodem		

AALST KATTESTRAAT

Advieszone archeologisch onderzoek

Legende

- Muren nieuwbouw kelder
- Funderingsputten tot op kelderniveau
- Betonnen pijlers tot op 3 meter diepte
- Muren bestaande kelders
- Advieszone archeologisch onderzoek (170 m²)
- Verstoorde zone (67 m²)
- Rand gebouwen